

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Lvdovici Molinæ, E Societate Iesv Theologiæ Doctoris, &
Professoris, Commentaria, In primam D. Thomæ partem**

Molina, Luis de

Lugduni, 1622

De verbo, dicente, ac dicere. disput. 7.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73915](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73915)

Ioannis, Augustinus ubi supra, Cyrillus de Trinitate lib. 2. versus finem, Fulgentius lib. 3. ad Monimum, & plerique alij: si ergo verbum mentis proprie non dicitur *verbum*, nec etiam Dei Filius proprie dicitur *Verbum*: quare cum, quod non est aliquid proprie, simpliciter non sit tale, Dei Filius non erit absolute *Verbum*, contra illud Ioannis 1. *In principio erat verbum, &c.* Et contra communem Ecclesie confessionem. Vnde D. Thomas loco citato ad primum affirmat, Origenem, quoniam in Ioannis interpretatione dicit: *Verbum metaphorice dici in divinis inveniri solum Ariatorum, id ipsum asserentium.* Secundo, *verbum* est id, quod locutione editur, ac profertur: locutio autem propria non voce solum, sed mente etiam fit: ergo verbum mentis proprie dicitur *verbum*. Maior est manifesta: minor vero probatur, quia qui preces fundit, cum Deo loquitur, oramus autem non solum lingua, sed etiam spiritu, & mente, iuxta illud 1. ad Corinth. 14. *Orabo spiritu, orabo & mente: psallam spiritu, psallam & mente:* ergo locutio proprie fit mente. Vnde Exodi 14. ad Moysen, cum nullum is clamorem ore funderet, *Quid*, inquit Dominus, *clamas ad me.* In quem locutum Augustinus quaest. 52. in Exodum ait, *hoc eum egisse vocis silentio, ut cor de clamaret.* Confirmat eandem minorem illud Ecclesiasticus 1. *Locutus sum in corde meo, dicens.* Accedunt pleraque alia testimonia Scripturae, in quibus locutio non ori tantum, sed menti etiam tribuitur. Adde, Angelos loqui ad invicem, alias inter eos non esset communicatio: & tamen eos non loqui ore, quo carent, sed vel sola mente, vel adhibito etiam exteriori signo, quo mentis conceptus exprimunt: non ergo locutio & verbum sunt oris solius. Tertiò, vox eatenus vocatur *verbum*, quatenus animi sentia exprimit, & tamquam internuncia, vicariaque conceptus rem mentis notitia apprehensam significat: ea namque vox, qua nihil profus significatur, verbum non est: ergo maiori cum ratione conceptus ipse, cuius locum habet vox, dicitur proprie *verbum*.

Alij asseruerunt, vocabulum hoc, *verbum*, primò fuisse impositum, ut significaret solum verbum vocale: deinde verò vsu frequenti fuisse extensum, ut mentis verbo accommodaretur. Quemadmodum, inquit, *videre*, primò fuit impositum ad significandum actum videndi, qui oculis convenit, deinde verò per accommodationem vsus fuit extensum ad significandam quamcumque evidentem cognitionem cuiusvis potentiae cognoscentis postquam extensionem proprie dicimus, beatos videre essentialiam diuinam.

Contrarium tamen videtur nobis asserendum. In primis, quia, si ita res habeat, concedendum est, datum fuisse tempus, in quo verbum vocis dictum esset proprie *verbum*, Filius autem Dei, & quicumque conceptus mentis non *item*. Deinde, quia tunc concedendum esset: sicut videre proprie dicitur de actu oculorum seu visiva potentiae, minus proprie verò, etiam si proprie, de actibus evidentibus aliarum potentiarum cognoscentium: ita vocabulum hoc, *verbum*, magis proprie dici de verbo vocis, quam de mentali conceptu: id quod tamen pugnat cum Augustino verbis supra citatis, cum Diuo Thoma eo loco, & cum comuni Theologorum sententia, quae dicit, *verbum esse analogum quoddam, & magis proprie dici de verbo mentis, quam de verbo oris, tamen si de utroque verbo proprie dicatur.* Est enim de numero eorum analogorum, quibus in mente respondet vnus conceptus formalis, & quae vniam habent definitionem, dicunturque proprie de suis

Verbi nomen non prius oris, quam mentis verbum significavit.

A analogatis, ut sunt, ens, accidens, sapientia, substantia, intellectus, & cetera attributa Deo & rebus creatis communia: nam haec ita sunt analoga, ut omnibus suis analogatis proprie conveniant. Dicendum itaque est, quemadmodum vocabula, *ens, substantia, sapientia, intellectus, & cetera*, quae Deo & creaturis sunt communia, esto primò in idiomate aliquo imposita fuerint intuitu significandi res creatas, quas impositores noverunt, nihilominus significaverunt simul res increatas, easque proprie: èd quod ratio eis nominibus significata principaliter reperiretur in Deo, quam in rebus creatis. Non secus nomina, verbum, *leges*, & quodcumque aliud alterius idiomatis, licet forte ab impositore aliquo fuerint imposita intuitu significandi verbum oris eadem manifestum: proprie tamen significasse verbum mentis, in quo principaliter cernitur ratio verbi, quam in verbo oris: tamen utrumque significaverint simul ac proprie.

B Caietanus inferius quaest. 34. artic. 1. tribuit Durando, quasi is putaverit, *verbum*, non dici formaliter & proprie de verbo vocali, sed solum denominatione extrinseca à verbo mentis, quatenus illud significat: eo modo, quo medicina improprie, denominationeque extrinseca dicitur sana, à sanitate quam efficit in animali. At profectò nihil tale colligitur ex Durando, quin imò in eis, quae de verbo dicta sunt, cum Augustino, D. Thoma, & aliis Theologis convenit.

C Ex dictis hanc possumus colligere definitionem verbi proprie dicti, ut analogum quoddam esse ad verbum mentis & oris. Verbum est quid locutione productum tamquam signum rem aliquam significans.

Durando defenditur.

Verbi definitio.

DISPUTATIO VII.

De verbo, dicente, ac dicere.

E xplicitis acceptionibus verbi, aliquid de verbo proprie dicto, tam oris, quam mentis, dicendum est, quantum tamen ad pleniorum intelligentiam mysterij sacrosanctae Trinitatis fuerit conducent. Ut verò à verbo oris tamquam nobis notiori incipiamus, hac ratione potest definiti. Est quid ore prolatum tamquam rei alicuius signum. Eiusmodi omnis aliquid significans. Quae, ut est quidam ore prolatum, dicitur *verbum proferentis*, proferens autem appellatur *loquens*, atque, *dicens tale verbum*, prolatio verò ipsa vocatur *generatio*, atque *productio verbi*: ut verò est signum rem aliquam significans, dicitur *verbum illius*. Quò fit, ut omne verbum duorum dicatur verbum vnus ut dicentis, proferentisque id verbum: alterius, ut rei per idem dictae atque significatae. Exempli gratia, cum profero vocem, *lapis*, ea vox dicitur verbum meum, id est, à me prolatum, & verbum lapidis eo verbo dicti, tamquam rei significatae.

F Circa formale significatum huius vocis, *verbum*, est non levis controversia. Bartholomaeus Torres ad hunc articulum disput. 2. affirmat, verbum esse de numero relatiuorum, quae appellantur secundum esse, diceréque de formali relationem realem ad dicentem, quae non sit aliud, quam processio passiva, relatióque effectus ad causam, ideoque alleuat verbum, & dicens esse relata secundum esse, verbumque formaliter esse ab aliquo, à quo dicatur, verbum, & dicens esse aliquid verbum dicens. Ultra relationem explicatam ait, includi in verbo aliam rationis ad rem ipso dictam ac significatam, quae non est alia, quam relatio significantis ad significatum. Pro hac sententia citat Diuum Thomam inferius quaest.

Verbum est quid.

Verbum est ad hunc modum verbum.

Bartholomaeus Torres.

quaest. 3. 4. artic. 1. ad 3. & artic. 3. ad 4. & Caietanum ibidem, atque Augustinum 7. de Trinitate cap. 2.

Sit tamen prima conclusio. Verbum creatum, siue oris sit, siue mentis, duo includit, Vnum est absolutum quid, adiunctam habens relationem significantis ad significatum. Eiusmodi absolutum prolatione ipsa, atque locutione producit & generatur, estque in verbo oris, non aliud, quam vox ipsa realis aliquid significans, & in verbo mentis similiter conceptus ipse realis rem conceptam significans. Alterum, quod includit, est, prolatio seu productio ipsa passiva, per quam à dicente dicitur, ac producit in rerum naturam. Vox namque aliquid significans, prolata seu producta ab aliquo eam dicente ac proferente, dicitur, *verbum oris eius*, à quo proferatur. Conceptus etiam significans rem, quae per ipsum mente concipitur, vt prolatus productiue per intellectum eius, à quo mente dicitur ac proferatur, appellatur, *verbum mentis illius*. Quò fit, vt verbum mentis in hunc modum possit definiti. Est conceptus, imaginòve expressa alicuius obiecti mente prolata. Quia verò conceptus omnis imaginòque expressa id significat, cuius est imago, non additur in definitione, tamquam alicuius rei signum, vt additur in verbo oris: eò quòd non omnis vox, quae ore proferatur, est alicuius signum.

Secunda conclusio. Prolatio, productio, dicere, atque generatio verbi creati (illa enim quatuor idem sunt, siue actiue, siue passiue sumantur) non significant relationem effectus ad causam, aut causae ad effectum, sed actionem aut passionem. Conclusio haec est aduersus Bartholomaeum Torres loco citato. Praterquam autem, quòd ex se est factis manifesta, probatur primò. Quoniam, vt ipse ibidem affirmat, eodem modo sese habent illa comparatione verbi, quo calefactio comparatione eius caloris, qui producit: est enim verbum terminus illorum quatuor, sicut calor calefactionem terminat: sed calefactio neque actiue, neque passiue sumpta significat relationem, sed actionem, aut passionem: ergo illis quatuor non quidem relatio, sed actio, vel passio significabitur. Secundo relatio effectus ad causam producentem consequitur aliquam actionem tamquam suam rationem fundandi, per eamque conproducit: sed non est alia actio, quam consequatur relatio effectus, quae est inter verbum creatum & id à quo tale verbum producit, quam productio ipsa, & generatio verbi: ergo productio & generatio verbi creati non relatio, sed actio est. Tertiò, producere & generare verbum habet se sicut producere & generare filium in humanis, id quòd Torres ipse concedit: sed producere & generare filium in humanis, quantumvis ille repugnet, non est relatio causae ad effectum aut effectus ad causam, vt ex se est notissimum, sed est vera actio attingens substantiam filij, quam relatio filij ad patrem atque effectus ad causam consequitur: ergo producere & generare verbum creatum non est relatio, sed actio.

Tertia conclusio. Quoniam in diuinis producere & produci, generare & generari, non est actio & passio (eò quòd in iis, quae sunt formaliter in Deo, nihil fit, quòd habeat rationem causae agentis, aut effectus respectu alterius) sed solum est inter personas diuinas habitudo vnus ad aliam, aut tamquam eius, à qua est alia, aut tamquam eius, quae est ab alia, fit, vt producere & produci, dicere & dici, generare & generari, dicant relationem Patris ad Filium & Filij ad Patrem: ac proinde vt Verbum diuinum, quòd est sapientia genita, producta, & dicta à Patre, relatiue dicatur ad Patrem generantem, dicentem,

Molina in D. Thom.

A & producentem Verbum diuinum per intellectum suum. Eodemque modo Pater relatiue dicatur generans, dicens, & producens Filium, vt ex dicendis in sequentibus fiet magis perspicuum.

Ex dictis colligere licet, verbum creatum ratione absoluti quòd includit, nempe ratione vocis significantis, aut conceptus, dicere relationem ad rem dictam & significatam tali verbo. Primo autem de interpretatione ostendimus relationem illam, non solum ex parte vocis (in quo omnes consentiunt) sed etiam ex parte conceptus, esse relationem rationis. Simile quid cernitur suo modo in Verbo diuino: includit namque aliquid absolutum, sapientiam videlicet tribus personis communem, atque addit, esse genitum & productum à Patre: ac ratione illius absoluti dicit habitudinem rationis ad illud omne, quòd ea scientia scitur, & significatur: non verò eius ratione quòd supra sapientiam addit, vt D. Thomas inferius quaest. 3. 4. artic. 3. ad 1. Scotus in 1. dist. 27. quaest. 3. & plerique alij docent.

Ex dictis licet etiam colligere, verbum creatum comparatione dicentis non esse de numero eorum relatorum, quae secundum esse, sed eorum, quae secundum dici appellantur. Nam dicens formaliter non significat relationem, sed actionem, vt ostensum est: quia tamen dicens & verbum creatum, annexas habent relationes causae & effectus, ratione earum reciproce dicuntur, suntque relata secundum dici. Verbum autem diuinum relatiuum est secundum esse comparatione dicentis: eò quòd dicere & dici, generare & generari, dicant de formali in diuinis relationes, non verò actiones aut passionem: tamen per modum actionum ac passionum significantur. Quando ergo D. Thomas & Augustinus in locis per Torrensem allegatis affirmant, Verbum & dicens esse relata secundum esse, loquuntur de Verbo diuino & dicente diuino, non verò de verbo & dicente creato.

Ex dictis colliges, illa tria, nempe dicens, dicere, & verbum: in creatis ita esse inter se affecta, vt, dicens, loquens, generans, producens verbum (haec enim quatuor idem omnino sunt, vt dictum est) formaliter significant actionem, qua producit verbum connotando id, à quo prodit talis actio, tamquam à causa efficiente. Dicere verò, seu dictio, sonet illam ipsam actionem, per quam verbum producit. Eadem etiam actio vocatur locutio, generatio, & productio verbi. Verbum autè est terminus à dicente per huiusmodi actionem productus. Vnde eodem modo se habet ad dicere & ad dicens, quo calor productus se habet ad calefactionem, per quam producit, & ad calefaciens, vt superius dicebamus. Quo loco obserua, eum in verbo creato duplex reperitur respectus, vt dictum est: alter realis ad dicentem, qui non est alius, quam relatio effectus ad causam, annexa quidem verbo creato, non tamen ei essentialis: alter verò rationis ad rem, quam significat, ratione cuius dicitur etiam verbum rei significatae, fit, vt quemadmodum qui rem aliquam dealbat, per quam actionem eam efficit albam, dicitur etiam similem eam alteri efficere propter similitudinem quae ex albedine resultat: ita qui verbum aliquod dicit, per eandem actionem, per quam illud pronunciat, dicatur etiam ratione respectus, quo verbum prolatum eam rem exprimit, rem verbo significatam dicere.

In Deo autem, dicens, dicere, & Verbum, ita sunt affecta, vt dicens, & dicere formaliter dicant relationem per modum actionis, qua producit Verbum: quae quidem est in Patre dicente per intellectum, & producente Filium, atque Verbum:

Prima conclusio. Verbum creatum, siue oris, siue mentis, duo includit.

Verbum creatum definitur.

Secunda conclusio. Verbi creati prolatio, productio, dicere, atque generatio non significant relationem effectus ad causam, aut causae ad effectum, sed actionem aut passionem.

Tertia conclusio. In diuinis producere & produci, generare & generari, non est actio & passio.

Verbi ad istam relationem est ratio.

Verbum creatum comparatione dicentis esse relatum secundum dici, seu de Verbo diuino & dicente.

Dicere verbum creatum quid sit.

Dicere verbum diuinum & dici quid.

Verbum verò completur per passivum dictionem, quæ relatio est realis in Filio, ac Verbo diuino, significata per modum passionis: eamdemque appellant generationem passivam. Et quia Verbum ratione absoluti, quod includit, habet relationem rationis ad creaturas, vt explicatū est, Pater æternus generando, & producendo Verbum per intellectum; non solum dicitur dicere Verbum ipsum, sed etiam creaturas in Verbo, & vniuersum quicquid Verbo cognoscit.

DISPUTATIO VIII.

Verbum in rebus creatis verbum mentis distinguitur ab actu intelligendi & an sint idem dicere & intelligere.

MEMBRUM I.

Argumenta partis affirmantis.

In rebus creatis verbum ab actu intelligendi minimè distingui, probant Scotus, Durandus, Aureolus & alij, quos Capreolus in 1. d. 27. quæst. 2. refert. Primò, quia hoc est discrimen inter actionem immanentem & transeuntem, quòd per immanentem, quin potius ipsa est id vltimum, quod producit: sed intellectio actus est immanens: ergo per intellectionem nihil producit ab ea distinctum, quod verbum vocari possit, sed ipsamet est verbum. Minor & consequentia parent. Maior probatur, tum ex Aristotele 9. Metaphys. textu 16. expressè constituyente illud discrimen: id quod etiam innuere visus est 1. Ethicorum cap. 1. tum etiam quia, quando per actionem aliquid producit, illud est nobilius ipsa actione, vt Aristoteles docet 1. Ethicorum cap. 1. in homine autem nihil est nobilius actione immanente intellectus & voluntatis: idè enim Philosophus 1. & 10. Ethicorum constituit felicitatem humanam, tam moralem, quam speculatiuam, in operatione intellectus & voluntatis, quòd præstantissima eorum omnium, quæ nobis insunt, & ad quæ cetera ordinantur, sint eiusmodi operationes, sit ergo, vt per actionem immanentem nihil aliud producat.

Secundò, per actionem sentiendi & volendi nihil aliud producit: ergo neque per actionem intelligendi, sed ipsa est verbum mentis.

Tertiò, si intellectio foret actio, qua produceretur verbum, & verbum eam terminaret, sanè contradictio sequeretur, si quis intelligeret, & verbum non proferret: haud secus atque si agens aliquid calefaceret, & calorem non produceret: consequens autem est falsum, non solum quia Filius & Spiritus sanctus in diuinis intelligunt, & non producant Verbum (aliàs generarent filium sicut Pater, quod est hæreticum) sed etiam, quia beati intuentes diuinam essentiam & Angeli cognoscentes propriam substantiam non producant verbum: ergo intelligere non est actio, qua producat verbum, sed ipsamet est verbum mentis.

Quartò, si per actum intelligendi produceretur verbum, intelligentia, & non memoria fecunda, produceret verbum, quod est contra Augustinum multis in locis, in quibus nomine, intelligentia, mentem intelligit, vt iam actu intelligit: nomine verò, memoria fecunda, eundem intellectum, vt prius natura, quam intelligat, est in actu primo per speciem intelligibilem, aut aliquid, quod concurrere possit ad actum intelligendi instar speciei intelligibilis.

Quintò, si Verbum esset species expressa obiecti producta per actum intelligendi & ab eo distincta, cum sit eiusdem speciei cum specie impressa, & eiusdem obiecti, sanè duo accidentia eiusdem speciei, & de eodem obiecto, essent simul in eodem subiecto, quod est absurdum.

Sextò, expressa obiecti species non est necessaria ad intelligendum: ergo admittenda non est, vt sit verbum. Consequentia est manifesta: antecedens verò probatur, quia si esset necessaria, certè intellectus affectus iam specie impressa obiecti esset adhuc in potentia essentiali ad intelligendum, quod est absurdum. Sequela probatur, quia tunc aliquid dicitur esse in potentia essentiali, quando non solum est in potentia ad operationem, sed etiam ad formam ei operationi necessariam.

Septimò, si intellectio esset actio, per quam produceretur terminus, fieri non posset, vt perciperetur intellectio, quin simul perciperetur terminus illius, sicut fieri nequit, vt intelligatur calefactio, quin simul intelligatur calor, qui per eam producat: sed nullum videtur esse absurdum, quòd percipiatur intellectio, nullo interim percipio termino per eam producto: ergo intellectio non est actio, per quam verbum tamquam terminus producat.

MEMBRUM II.

Quatuor de verbo sententia, & quæ earum vera sit.

Circa hanc disputationem videnda sunt, quæ diximus quæst. 12. articulo 2. disputat. 1. Prætermissa verò opinione Aureoli asserentis, verbum esse ipsam rem intellectam, quæ existit à parte rei, vt tamen apparet in anima. Quatuor sunt de verbo, & de ipsius distinctione ab actu intelligendi sententia celeberrime.

Prima est Durandi in 1. dist. 27. quæst. 2. asserentis, verbum non esse aliud, quàm actum intelligendi. Rationes verò, quibus id probat, sunt quædam ex iis, quas paulò ante fecimus. Addit verò, mente dicere, actionem nullam, qua verbum, producat significare, sed esse ipsummet verbum, & intelligere. Dicere namque mente non est aliud, vt vult Durandus, quàm mente loqui: hoc autem idem est ac habere in se verbum mentis, atque intelligere, quæ idem profus apud eundem autorem sunt.

Secunda sententia est Scoti in 1. dist. 27. quæst. 1. quæ sequens conclusio cõtinebit. Verbum re ipsa & ratione sua formali nõ est aliud, quàm intelligere: dicere verò est actio distincta ab intellectu, per quã intellectio ipsa, ac verbum producit. Priorem partem conclusionis, in qua cõuenit cum Durando, probat, sicut Durandus, nonnullis rationibus ex his, quas in principio disputationis huius proposuimus.

Pro intelligentia verò posterioris sciendum est, apud Scotum (vt ex 1. sententiarum dist. 3. quæst. 6. in tribus quæstionibus, quæ ad finem huius quæstionis mouet, est manifestum) intelligere, sentire, velle, & id genus alia, non esse actiones propriè loquendo: non solum si actio sumatur pro illa, quæ procedit à contrario in contrarium, & quasi opponitur actioni perficienti, quo pacto Aristoteles 2. de anima affirmat, sentire, & intelligere non esse actiones: sed etiam si sumatur actio late, vt complectitur productionem cuiuscumque rei, atque omnem actionem, qua vel solum perficitur subiectum, vel aliquid amittit. Ait namque Scotus, sentire, intelligere, & velle, esse qualitates primæ speciei, non verò actiones propriè loquendo: appellari tamen actiones